

TALE & HØRE

DER ER MEGET
I KAN GØRE

EN PJECE OM UDFORDRINGER
VED TALE & HØRELSE

LANDSFORENINGEN PRÆMATURES VILKÅR

FORORD

Landsforeningen Præmatures Vilkår er en non profit organisation, hvis primære formål er, at sikre præ-mature børn og deres familier bedre vilkår i Danmark.

Det gør vi ved at støtte berørte familier, fagpersoner omkring barnet, og videreformidle viden om præmaturitet.

På vores hjemmeside og i vores generelle pjece, kan I læse mere om vores mange tilbud, man som medlem kan få gavn af.

I er også meget velkomne til at ringe eller skrive til os, hvis I har spørgsmål eller bare vil tale med nogen der forstår jeres tanker og bekymringer.

Mange hilsner

Landsforeningen Præmatures Vilkår

Web: - www.praematuresvilkar.dk
Mail: - kontakt@praematuresvilkar.dk
Tlf.: - 30 49 59 04

Kildeangivelse:

Småbørn med høretab - De første år, af Jacqueline Stokes, Whurr Publishers Ltd. 1999, Materialecenteret 2009

Børn med Høretab, at udvikle evnen til at lytte og tale fra 0 - 6 år, Af Elizabeth B. Cole & Carol Flexer, Plural Publishing Inc. 2007, Materialecenteret 2009

Den følsomme Hjerne, Af Susan Hart, Hans Reitzels Forlag, 2009

Your premature Baby, The first five years, By Nikki Bradford, Frances Lincoln, 2000

Early nasal continuous positive airway pressure in a cohort of the smallest infants in Denmark: neurodevelopmental outcome at five years of age, 2004, BM Hansen, B Hoff, G Greisen and EL Mortensen

Intellectual Development in a Danish cohort of prematurely born preschool children: specific or general difficulties? 2006, BM Hansen, B Hoff, G Greisen and EL Mortensen

Measuring developmental deficit in children born at gestational age less than 26 weeks using parent-completed development questionnaire, 2006, AM Plomgaard, BM Moelholm, G Greisen.

Gorm Greisen Professor og klinkchef på Rigshospitalets neonatal klinik

Tale/høre pædagog Birgit Hansen m. speciale i børn med høretab, Kbh. Kommune

INDLEDNING

Ethvert forældrepar kender vigtigheden af at forstå deres barn. Forstå hvorfor de græder når de er helt små, forstå hvornår de bliver trætte og uoplagte og kende tegnene på sult eller tørst. Og glæden er stor når barnet begynder på andre lyde end gråd og klynken.

Ikke kun hos forældrene, men også hos barnet selv, der pludselig finder ud af, at det kan lave en lyd, som så kan blive højere og højere...

Men hvad når lyde og pludren udebliver? Når de andre jævnaldrende spædbørn "taler" med deres forældre og man selv som forældre til et præmaturo barn, endnu ikke har hørt barnets rigtige stemme?

Det er ikke hos alle præmature børn at pludren lader vente på sig. Og det er heller ikke alle præmature børn, der oplever vanskeligheder med at tilegne sig det talte sprog. Men for de berørte forældre, kan det være grobund for mange bekymringer.

Bekymringerne kan dreje sig om forsinket udvikling, hørenedsættelse eller manglende /mangelfuld stimulering af barnet. Uanset bekymringernes art, handler det om at finde baggrunden for barnets sene taleudvikling, og ikke glemme at glæde sig over de små fremskridt barnet gør.

GRUNDE TIL FORSINKET TALEUDVIKLING

Normalvis sker stimuleringen af hørelsen gennem hørebanerne i livmoderen, med de skånsomme betingelser dette medfører. Børn der er født til tiden, har derved 20 ugers auditiv erfaring fra livmoderen og en hjerne der er klar til at modtage lydene.

De præmature børn er anderledes stillede. Deres erfaring med lydene er kortere og for nogle næsten ikke eksisterende. Deres hjerne er umoden og vil derfor ikke opfange lydene på samme måde, som en moden og fuldbåren hjerne.

Ligeledes er dårlig hørelse ikke helt ualmindelig blandt børn. Hos spædbørn og småbørn skyldes det oftest "vand" i øret, i forbindelse med luftvejsinfektioner. Det kan som regel bedres ved at der bliver indlagt et dræn til mellemøret. Det er sjældent at dårlig hørelse hos børn skyldes et problem med selve høreorganet ('høre-sneglen'). Det er også sjældent at problemet sidder i hørenerven eller i den del af

hjernen som modtager høreimpulserne og som danner opfattelsen af hvad der høres. Hvis problemet sidder i hørenerven eller i hjernen kaldes det 'centralt høre-tab' .

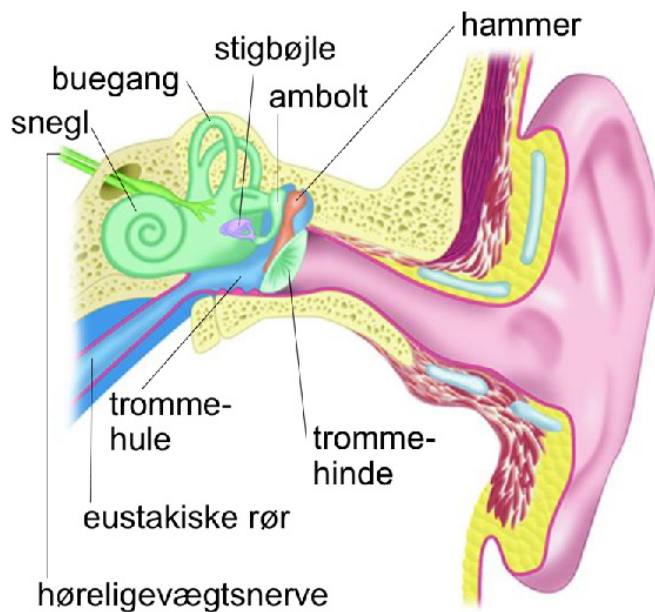
Tidligt fødte børn har, ifølge udenlandsk litteratur, en lidt større risiko for centralt høretab end andre børn. Det skyldes dels at tidlig fødsel kan skyldes misdannelser, kromosomfejl, eller andre genetiske sygdomme, som i sig selv kan medføre centralt høretab. Det skyldes også at den tidlige fødsel kan være forbundet med komplikationer som kan skade hørenerven eller hjernen. Komplikationerne kan være før, under, eller efter fødslen.

Ifølge udenlandsk litteratur, vil mellem 20 – 40% af de præmature børn og navnlig de der fødes med en vægt på under 1000g have vanskeligheder med sproget ved 2-års alderen. Ligesom størstedelen af de præmature børn er sene til at lave lyde og pludre.

Danske undersøgelser på området viser dog et andet billede. Bl.a. viser en systematisk efterundersøgelse at der ikke fandtes præmature børn med høretab blandt to årgange af de mindste børn, da de var i 5-års alderen.

Ydermere er der noget der tyder på at sprogproblemer hos tidligt fødte børn, typisk er en del af et bredere kognitivt deficit.

Helt overordnet synes den almindelige vurdering, blandt den gruppe af psykologer, neuropædiatere, og neonatologer, som internationalt arbejder med senfølger efter tidlig fødsel, da også at være at præmature børn nærmere er relativt godt fungerende på det sproglige område.

HVORDAN FINDER MAN UD AF OM BARNET HAR NEDSAT HØRELSE?

Fastlæggelsen af et decideret høretab hos småbørn er ofte en lang og kompliceret proces, som kan være særdeles belastende for forældrene. Det er oftest først når barnet er 2 eller 3 år, at der kommer vished om høretabet, da de synlige tegn er vanskelige at læse - både for fagpersoner og forældre.

Det er vigtigt at understrege, at der ikke er tale om store høretab eller døvhed i disse tilfælde, idet forældrene, eller andre der er i daglig kontakt med barnet, nemt vil kunne konstatere en total mangel på reaktion ved lyde fra barnet.

Et barn med mindre høretab, vil ofte ikke opføre sig, som et barn fagpersoner forventer ikke kan høre.

Med tilstedeværelsen af risici for andre følger af præmaturiteten, gør det diagnosen endnu vanskeligere at fastslå. Begrundelserne for dette er flere, idet man nemt kan overse høretab grundet forskellige faktorer.

En af de faktorer er at samværet mellem forældre og småbørn i meget høj grad er baseret på andet end det talte sprog og derfor vil barnet reagere på mange andre ting end ord.

Både rutiner, kropssprog, søskende og andre informationskanaler, kan sløre det lille barns høretab i den første tid. Ligeledes er barnet ofte på arm, eller tæt på forældrene, så et mindre høretab vil ikke kunne konstateres.

Ydermere er der mange børn, og i særdeleshed immunsvage præmature børn, der lider af mellemøreproblemer, hvilket kan give hørenedsættelser i kortere perioder, og slører et eventuelt permanent høretab hos barnet. Barnet vil ofte også kompensere og derved bruge sine visuelle evner mere intensivt.

Der findes børn der udvikler en så usædvanlig visuel iagttagelsesevne, at det umiddelbart kan være svært at udføre høreprøver, hvis der er det mind-

ste synlige tegn, i forbindelse med lyden.

Ofte vil man først fastslå sandsynligheden for et høretab ved en rutineundersøgelse af barnets tale- og sprogudvikling, men det er sjældent at man mistænker hørelsen fra første færd. Undersøgelsen sker gennem en henvisning fra PPR til en audiologisk undersøgelse, hos personale der er specialiseret i at undersøge og tale med børn.

Det er vigtigt at understrege i denne sammenhæng, at selv et meget lille høretab kan have stor betydning for barnets udvikling af tale og sprog og derfor bør forældrenes bekymringer tages meget seriøst. Der er brug for megen støtte og forståelse for deres situation.

Størstedelen af den udenlandske litteratur der omhandler præmature børn, anbefaler at man løbende gennem barndommen, får foretaget audiologiske undersøgelser, for at kunne afhjælpe og forebygge følger af eventuelt høretab.

GODE RÅD TIL FORÆLDRE MED ET BARN MED HØRENEDSÆTTELSE

Hvis jeres barn har fået konstateret hørenedsættelse, vil det få den audiologiske behandling der skal til, for at afhjælpe hørenedsættelsen så godt som muligt. Det kan evt. være behandling med høreapparater.

Men uanset om barnet kan få høreapparat eller ej, vil det være god idé at tage hensyn til barnet, ved at tage nogle enkle forholdsregler i dagligdagen. Så vil barnet bedre være i stand til at høre hvad I siger til det, og også lytte til hvad andre siger til hinanden, og det vil således have bedre muligheder for at udvikle sit talesprog.

Høreapparat

Hvis barnet kan få høreapparat, er det vigtigt at det bærer dem i alle sine vågne timer, og at apparatet er i orden og passet, som I har fået fortalt på audiologisk afdeling.

Det firma, der laver det mærke høreapparat I har fået, har en hjemmeside, hvor I kan finde en

masse gode råd om vedligeholdelse m.m.

Tjek selv høreapparaterne hver dag med et stetoclip (fås ved høreapparatfirma) og lyt til apparaterne. Sig evt. lydene mm, ar, uu, ii, sh, ss . Det skal lyde ens hver dag.

I dag findes der mange fine høreapparater til børn og udviklingen indenfor området er stor.

Rolige omgivelser

Et barn med hørenedsættelse har vanskeligere ved at skelne ord, hvis der er baggrundsstøj. Det er derfor en god ide at slukke tv, radio, computer, vaskemaskine, emhætte m.m. eller finde et roligt sted, når I snakker og leger med barnet.

For det præmature barn kan der være andre grunde til at rolige omgivelser foretrækkes. Ofte er præmature børn mere eller mindre sansesarte og vil derfor have gavn af ro, når de skal lære nye ting, så alle

deres sanser (øjne, berøring, ører, mund og bevægelse) ikke stimuleres på en gang og gør det svært for barnet.

Gode lydforhold i hjemmet

Hvis der er en rungende lyd i et eller flere af jeres rum, f.eks. i køkken/allrum, kan man gøre lyden bedre med planter, gardiner, puder, filtdupper under stole- og bordben, filt under bordpladen, dug på bordet, gulvtæpper / legetæpper og stofbeklædte legetøjskasser /- kurve.

Gode lysforhold i hjemmet

Gode lysforhold gør det lettere at se på ansigtsmik og mundbevægelser. Placer derfor barnet med lyset i ryggen ved leg og måltider, sådan at det kan se jeres ansigter. Lamper over et bord kan blænde barnet, så prøv at sætte jer ned i barnets højde ved bordet og mærk, hvordan det føles at se opad.

Vær tæt på barnet og tal i almindeligt stemmeleje.

Barnet kan bedst høre, hvad I siger, hvis I taler inden for en afstand af ½ - 1½ m og taler med almindelig stemme. Hvis I er længere væk, kan det blive for svagt, og hvis I råber, bliver det I siger forvrænget og sværere at opfatte.

Tal en ad gangen

Det kan være svært at høre hvad folk siger, hvis flere taler samtidigt, og det vil hjælpe barnet at I taler en ad gangen.

Øjenkontakt

Med hørenedsættelse, og evt. høreapparat, kan det godt være svært at høre, hvor lyden kommer fra. Prøv så vidt muligt at få øjenkontakt med barnet, så det ved, hvem der siger noget.

HØRETAB ELLER ANDRE GRUNDE TIL DEN SENE SPROGUDVIKLING

Hvad enten der er tale om et konstateret høretab eller andet, er god mundmotorik en forudsætning for at barnet kan udvikle sit talte sprog. Lyde og bogstavslyde formes i munden, og læber, tunge, kæbe mv. skal derfor stimuleres.

Under normale omstændigheder bliver udviklingen for barnets sprogudvikling stimuleret fra spæd, idet barnets mund, tunge og gane naturligt bliver stimuleret, når det sutter, får flaske, afprøver lyde og pludrer.

Hos de præmature børn, kan denne stimulering mangle af forskellige årsager og udviklingen i lyde og sprog kan være forsinket, eller skulle "hjælpes på vej".

SJOVE ØVELSER FOR GOD MUNDMOTORIK

Sjove lege med tungen

- Spis sliksnørebånd med hænderne på ryggen
 - Øv hvor hurtigt tungen kan bevæge sig fra den ene side af munden, til den anden
 - Smør lidt Nutella eller marmelade på næsen og hagen og slik op og ned
 - Se hvor lang tungen kan komme ud af munden og lav underlige former med den
 - Få tungen til at se om den kan bule ud i kinderne
 - Leg med tungen og se om den kan vaske fortænderne foran og bagved, oppe og nede
 - Se om tungen kan komme alle steder i munden: i ganen, i kinderne og måske under sig selv
- For tungelege inde i munden, kan man gemme en rosin eller andet småt og blødt, de forskellige steder i munden og lade barnet finde det med tungen.
- Få tungen til at lave smæld
 - Lav smagelege hvor barnet selv skal fange smagsprøven i æggebægre med tungen
 - Afslut tandbørstning med at gurle med vand

Sjove lege med læberne

- Fang små stykker frugt med læberne direkte fra tallerkenen
- Leg "læbestiftleg" med nutella eller marmelade og lad barnet slikke det af
- Spis/tyg med lukkede læber.
- Overdriv dyrenes lyde og brug læberne for at efterligne både udseende og lyde fisk, kanin, kamel,

SJOVE ØVELSER FOR GOD MUNDMOTORIK

fuglenes fløjt, hest

- Lav sjove udbrud: ohhh, ihhh, ughhh, æhhhh, åhhhh, ahhhh
- Pust luft i kinderne og saml læberne og leg med den, mens luften pustes ud

Sjove lege med Kæben

- Tyg tyggegummi, både med åben mund og store smaskelyde og med samlede læber (kun for større børn)
- Efterlign en kamel der tygger, hvor kæben bevæger sig fra side til side
- Efterlign fisk der samler mad og lader kæben gå op og ned, både langsomt og hurtigt
- Gab foran barnet og se om det ikke kan "smitte"

Sjove lege med Pustøvelser (for læberne)

- Læg en bold eller sæt en bamse på barnets mave og leg op og ned lege, når barnet trækker vejret helt ned i maven.
- Lav ånderinge på et spejl og vis barnet hvordan han/hun kan lave store og små runde mærker. De små er gode for læberne
- Pust/blæs sæbebobler eller tag et sugerør med i badet og pust skumbobler i vandet
- Pust til små plasticskibe på vand, så de sejler
- Puste til fjer, mælkebøtter eller andre blomster

SJOVE ØVELSER FOR GOD MUNDMOTORIK

- Puste biler rundt på en tegnet kørebane
- Pust til stearinlys sammen med barnet, så barnet enten puster ud eller får lyset til blafre
- Pust til bordtennisbolde på et bord eller på gulvet og prøv om I kan ramme i bestemte ting. Leg evt. fodbold med et mål i hver ende af bordet.
- Lav prutte lyde på hinandens maver eller arme, ved at puste med læberne på huden
- Køb musikinstrumenter som fløjter, trompeter eller andet der kræver at man puster
- Puste balloner op

Sjove lege med Sugeøvelser (for tunge og gane)

- Sug kinderne ind og lav sjove ansigter
 - Sug kogt spaghetti op med munden, men sørg for at der er smør eller lign. på, så det glider
 - Sug et spillekort på munden og lad barnet suge det fra dig
 - Sug små stykker slikpapir eller silkepapir foran barnet og lad denne forsøge at suge det op med munden/ sugerør, evt. over i en skål
 - Brug sugerør når der skal drikkes både vand, mælk juice, kakao, smoothies eller andet
- Husk at barnets læber skal slutte tæt om sugerøret. Sugerøret kan være i flere forskellige tykkelser eller med knæk.

SJOVE ØVELSER FOR GOD MUNDMOTORIK

Et spejl er altid en god ting: sjove ansigter og mund, tunge og tænder er sjove at se på for barnet. Sæt dig sammen med barnet foran spejlet og lav begge sjove ansigter til hinanden og spejlet.

Når barnet har lyst, kan det selv "lege" med sit spejlbillede. Det er godt for barnets udvikling hvis der er et tæt samarbejde mellem forældre, talepædagog, ergoterapeut eller fysioterapeut og støttepædagog, så der sker en koordination mellem de øvelser og stimulationsoplevelser, som barnet bliver tilbudt.

Det kan være en idé at have en lille notesbog, hvor alle involverede i barnets sprogstimulation skriver i.

Husk at børn der er oral hypersensitive, har brug for specifik behandling og orale stimulationsaktiviteter, udført af en egnet terapeut.

Det kan være en fysioterapeut, ergoterapeut eller en audiologopæd. De er uddannede i mundens anatomi.

GIV BARNET VÆRKTØJER TIL AT GØRE SIG FORSTÅELIGT

Når barnets tale ikke er aldersvarende, kan det være frustrerende for alle der har det inde på livet i hverdagen. Ikke mindst for barnet, der ikke kan udtrykke sig hvad enten det drejer sig om evnen til at danne lydene, selve mængden af ord og forståelse af disse eller forekomst af stammen.

Det er meget udfordrende for et barn ikke at kunne gøre sig forståeligt, når han eller hun samtidig kan se at de jævnaldrende kammerater, ikke oplever nogle problemer og måske undgår at inddrage barnet i fælles leg.

Uanset hvilken sprogudfordring der er tale om, er det vigtigt at inddrage tale/høre pædagog og de andre fagpersoner, der er i kontakt med barnet, så den tid der går, til barnets tale er alderssvarende, bliver så lidt problematisk som muligt og påvirker barnets selvværd og selvtillid negativt. Der findes forskellige værktøjer, hvoraf "Tegn til Tale" er meget anvendt. Hvis der er tale om stammen hos barnet, kan der

iværksættes et decideret stammeforløb, med en udannet stammekonsulent.

Uanset hvilken slags taleudfordring barnet har, er det vigtigt at hele familien bakker op om og efterlever de regler og råd, der bliver givet fra fageksperternes side.

“En helt speciel bog”, er en blanding af en dagbog og barnets bog, men tilpasset tiden på neonatalafdelingen.

Køb den på Præmaturshop
www.praematurshop.dk

